

Juletale 2022

Guldgåsen

Der var engang en mand, som havde tre sønner. Den yngste hed Fjollehans og alle mennesker lo ad ham og skubbede ham til side ved enhver lejlighed.

En dag gik den ældste søn ud i skoven for at hugge brænde, og hans mor gav ham en dejlig æggekage og en flaske vin med, for at han ikke skulle komme til at sulte og tørste. Da han kom ind i skoven, mødte han en gammel grå mand, som sagde goddag og bad: "Giv mig et lille stykke kage og en lille smule vin, jeg er så sulten og tørstig." – "Hvis jeg gjorde det, havde jeg jo ikke noget til mig selv," svarede den kloge søn, "gå din vej." Derpå gik han videre. Da han begyndte at hugge brænde, kom han til at hugge fejl og øksen ramte ham i armen, så han måtte gå hjem og lade sig forbinde. Det var imidlertid den grå mand, som var skyld i det.

Den næste dag gik den næstældste søn ud i skoven og moderen gav ham en æggekage og en flaske vin med. Han mødte også den gamle, grå mand, der bad om et stykke kage og lidt vin. Men denne søn var også en klog fyr og sagde: "Det, som du får, går jo fra mig selv. Gå din vej." Han lod manden stå og gik videre. Straffen udeblev ikke, da han havde gjort et par hug i træet, ramte han sig i benet og måtte bæres hjem.

"Lad mig nu gå ud og hugge brænde, far," sagde Fjollehans. "Det kan du såmænd ikke," svarede faderen, "du ser jo, dine brødre er kommet til skade, lad du bare være med at prøve på det." Men Fjollehans blev ved at tigge, og endelig sagde faderen: "Gå så bare. Af skade bliver man klog." Moderen gav ham en kage, som var kogt med vand i asken, og en flaske surt øl.

Da han kom ind i skoven, mødte han også den gamle mand, som bad om noget kage og vin. "Jeg har ikke andet end en kage, der er bagt i asken, og noget surt øl," svarede Fjollehans, "men hvis du vil have noget så værsgo."

Derpå satte de sig ned, og da Fjollehans tog kagen frem, var den blevet til den dejligste æggekage og det sure øl var blevet til vin. Da de havde spist og drukket,

sagde manden: "Jeg vil give dig noget, fordi du er så god og gavmild. Hug det gamle træ derhenne om, så finder du noget i rødderne." Derpå sagde han farvel og gik.

Fjollehans gik hen og fældede træet og så da, at der nede i rødderne sad en gås med fjer af det pure guld. Han tog den op og gik hen til en kro for at blive der om natten. Værten havde tre døtre, og da de så gåsen blev de nysgerrige og ville vide, hvad det var for en underlig fugl, og de havde også fået lyst til at få en af guldfjerene. "Jeg skal nok finde lejlighed til at tage en," tænkte den ældste, og da Fjollehans engang var gået ud, greb hun fat i vingen, men hendes hånd blev hængende fast på vingen. Lidt efter kom den anden for at nappe en fjer, men næppe havde hun rørt ved sin søster, før hun blev hængende fast på hende. Til sidst kom også den tredje datter, og søstrene råbte til hende: "Du må ikke komme herhen," men hun kunne ikke begribe hvorfor, og da hun rørte ved dem, blev også hun hængende, og de måtte blive hele natten inde ved gåsen.

Næste morgen tog Fjollehans gåsen under armen og gik af sted uden at tage sig af de tre piger, som hang fast. De måtte løbe bagefter, til højre og venstre, som det behagede ham at gå.

Lidt senere møder Fjollehans en præst, som vil forhindre de tre piger i at løber efter Fjollehans, men præsten ender også med at hænge fast, og senere igen kommer degnen, som ser præsten og resten af følget, og vil stoppe præsten, da de skal til barnedåb. Men også han ender med at hænge fast.

Endeligt møder de to bønder. Præsten prøver at få de to til at hjælpe sig og degnen fri, men de to bønder ender naturligvis også med at hænge fast. Så nu løb der hele syv bagefter Fjollehans og hans gås.

De kom derpå til en by, hvor der regerede en konge, som havde en datter, der var så alvorlig, at hun aldrig lo, og kongen havde derfor ladet bekendtgøre, at den, der kunne bringe hende til at le, skulle få hende til kone. Da Fjollehans fik det at vide, gik han lige op på slottet med gåsen og hele den lange hale, og da prinsessen så de syv mennesker rende der i hælene på hinanden, begyndte hun at le hjerteligt og kunne slet ikke holde op igen.

Fjollehans forlangte nu at få prinsessen til brud, men kongen syntes ikke rigtigt om den svigersøn og gjorde en hel del indvendinger og forlangte, at han først skulle skaffe en mand, der kunne drikke en hel vinkælder ud. Fjollehans tænkte, at den lille grå mand kunne hjælpe ham og gik ud i skoven til det sted, hvor han havde fældet træet. Der sad en mand, som så meget bedrøvet ud, og Fjollehans spurgte hvad der var i vejen. "Jeg er så skrækkelig tørstig," svarede manden, "jeg kan ikke tåle vand og jeg har ganske vist lige tømt et fad vin, men hvad hjælper en dråbe vand på en hed sten. "Kom med mig, så skal jeg hjælpe dig," sagde Fjollehans og gik med ham ned i kongens vinkælder.

Manden bøjede sig over de store tønder og drak og drak, så han til sidst blev helt træt i ryggen. Inden dagen var gået, var kælderen tom.

Fjollehans forlangte nu igen sin brud, men kongen stillede nye krav: Nu skulle han finde en, som kunne spise et bjerg af brød. Fjollehans gik igen ud i skoven, og fandt endnu engang hjælp. Kongen havde ladet bage brød af alt mel i kongeriget. Manden fra skoven stillede sig foran det og begyndte at spise, og da dagen var omme, var hele bjerget forsvundet.

Fjollehans fordrede nu igen sin brud, men kongen stillede en tredje betingelse og forlangte et skib, der kunne bruges lige godt på vandet og på landet. "Når du kommer sejlene i det, skal du straks få min datter," sagde han. Fjollehans gik lige ud i skoven og der sad den gamle mand, som han havde givet sin kage og sin vin.

"Du har været god imod mig og givet mig at spise og drikke," sagde han, "nu skal jeg hjælpe dig." Derpå gav han ham et skib, som kunne gå både på vand og land, og nu kunne kongen ikke længere nægte ham sin datter. Brylluppet blev fejret, og efter kongens død arvede Fjollehans riget og levede længe og lykkeligt med sin dronning.

– o –

Sådan lyder eventyret om Guldgåsen, som vi hører det i Grimm's eventyr.

Eventyret er næsten klassisk i sin tematik, og vi genkender figuren med de tre sønner, hvoraf den yngste, "den tredje søn", er ganske umulig og uduelig – men alligevel ender med at vinde både prinsessen og det halve eller hele kongerige.

Vi genfinder temaet i både folkeeventyr og kunsteventyr: De tre fjer, Askeladden og helt oplagt i eventyret om Klods Hans. Og i dette eventyr hedder den tredje søn altså Fjollehans.

Den tredje søn er i disse eventyr den, som ingen forventer sig noget af, men som det alligevel går godt.

Han lever ikke op til de almindelige dyder om at være stærk, forstandig, dygtig, udholdende osv. Han har snarere en række brister, – men det er som om, bristerne bliver til styrker. I hvert fald har den tredje søn en række kvaliteter, som ender med at gøre, at han "vinder prinsessen". Den tredje søn er nemlig umiddelbar, gavmild og medmenneskelig.

Den tredje søn har i øvrigt en spontan tillid til, at tingene nok skal lykkes. Han følger ikke en plan eller strategi, men lader sig inspirere og griber det nærværende.

"Lykken står den kække bi", siger man. Og dette ordsprog gør den tredje søn til sit eget. Han har en grundlæggende tillid til, at verden vil ham det godt.

Og verden vil ham det godt. Men han møder også verden med frimodighed, gavmildhed og tillid. Og det gør, at han får hjælp tilbage.

Fjollehans giver af sit gode hjerte den gamle mand at spise og drikke. Ikke med gustne bagtanker men netop i sin gavmildhed, og den gamle mand bliver hans hjælper.

Den tredje søn er på mange måder en udfordring af det etablerede, der kræver slid, planlægning, udholdenhed, forstandighed, dygtighed og styrke. Og overfor dette står så den tredje søn med sin umiddelbarhed, impulsivitet, spontanitet, ligefremhed, frimodighed, frygtløshed og sin tillid til lykke og held. I hjemmet er han ligefrem den "unyttige søn". Men på sin færd ud i verden vinder han prinsessen.

Og ikke bare vinder han prinsessen. Han vinder også kongeriget, og dermed kommer han til at repræsentere en kulturel fornyelse, der rækker ud over ham selv.

Men hvad vil det sige, det der med "at vinde prinsessen"?

Jo, for mig betyder det at vinde livet i en vis forstand. Prinsessen bliver symbolet på det, at man i livet vinder sig selv og bliver et selvbestemmende individ.

Som menneske står vi med den opgave, at livet ligger foran os. Og det bliver vores opgave at gå ind i det og tage det på os.

Eventyrene fortæller os, at det ikke kommer af sig selv, – at det er en rejse, man drager ud på, – at det er en udfordring, der må tages alvorligt.

De kløgtige og dygtige brødre lykkes ikke i dette, men det gør Fjollehans, for han møder tilværelsen med nærvær, frimodighed, medmenneskelighed og gavmildhed.

Den gamle mand giver han vin og kage, og han får guldgåsen som tak. Senere hjælper den gamle mand flere gange Fjollehans, men det er Fjollehans selv, der griber chancen og går direkte til kongens slot med det umage optog, han har fået samlet sig. Og denne frimodighed er det, der skal til for at han kan vinde prinsessen. Men kongen er endnu ikke overbevist. Han opstiller nye krav, som Fjollehans netop med sin hjælpers mellemkomst kan lykkes i at indfri. Til sidst må kongen overgive sig. Og Fjollehans gifter sig med sin prinsesse.

– o –

Og hvad har alt dette så med jul at gøre, kunne man spørge?

En hel del, vil jeg mene.

Vi står nu overfor en højtid, som vi i vores sekulariserede verden holder fast i at fejre – og måske endda med stigende intensitet.

Og hvad er kernen i denne højtid? – Hvad er den historie, der gemmer sig midt i julens jag? – Og har denne historie overhovedet et budskab til os moderne mennesker?

Ja, det tror jeg.

Hvad enten man forstår sig selv som troende eller ej, så tror jeg, at historien, der gemmer sig i julen, kan give mening som en del af det fortolkningsreservoir, vi hver især benytter os af i forhold til vores liv.

Historien om barnet i krybben, er historien om guden, der vælger at abdicere – dvs. at træde ned fra tronen og opgive sin ophøjede guddommelighed – for at møde menneskene i øjenhøjde.

En historie, som peger på, at meningen med livet ikke ligger i det fjerne, men altid ligger i det nære og i nærværet, – og at meningen altid ligger i forholdet til det andet menneske. At tilværelsens dyb og uudgrundelighed derfor altid er ganske tæt på; i det lille barn, i den elskedes øjne – og i det andet menneskes hjælpende hånd.

En historie, der peger på, at meningen ligger i medmenneskeligheden, umiddelbarheden og nærværet.

Historien om Fjollehans får dermed en særegen parallel i historien om barnet i krybben.

Begge historier fortæller os, at livet og måske endda prinsessen ikke vindes gennem kølig overvejelse, beregning eller noget-for-noget, men vindes, når vi ser den anden og møder vores næste i medmenneskelighed, barmhjertighed og gavmildhed.

Og på den måde bliver det at vinde livet og prinsessen ikke så meget et spørgsmål om at præstere eller kæmpe som at give af den smule man har og åbne sig og tage imod fra livet selv. Som Fjollehans, der i gavmildhed og medmenneskelighed giver af den smule han har, og som modtager til overflod, i sin åbenhed, umiddelbarhed og frimodighed.

Det forstår brødrene ikke. De vil beholde det hele for sig selv. Men Fjollehans giver af den smule, han har, og vinder prinsessen og det ganske kongerige.

Disse historier tilbyder sig som spejl i forhold til det liv, vi lever hver dag.

Historierne kan vi bruge som fortolkningsnøgler til vores eget og det fælles liv.

Alt dette, som sagt, hvad enten man opfatter sig selv som troende eller ej, – alene fordi historierne bliver fortalt, – og fordi vi hører dem.

Lad det være mit håb her i julen, at vi hver især må opleve at se det væsentlige imellem alt det julesne og julegran og julelys og gaver og julefest og julemad og julestads, vi iklæder det:

At vi må ane meningen – i medmenneskeligheden, umiddelbarheden og nærværet.

Glædelig jul!